

Олексюк Костянтин Вікторович
студент 5 курсу історичного факультету
Житомирський державний університет ім. Івана Франка
(науковий керівник: к. і. н., доц. *Ю.І. Магась-Демидас*)

Захист права на безпечне для життя і здоров'я довкілля

На сьогодні є досить важливою проблема екологічного стану в Україні. І на це є свої причини. По-перше, це дія ряду несприятливих факторів, які є спричиненими людиною, зокрема забруднення та нераціональне використання водних та земельних ресурсів; забруднення повітря; неефективна утилізація, знешкодження та захоронення відходів промислового виробництва; вирубування лісів; застаріла система очищення води та каналізації; неякісні дороги та багато інших причин, які постійно забруднюють навколишнє середовище нашої країни та негативно впливають на якість здоров'я та життя в цілому. Як результат, за даними центру екологічного законодавства та політики Єльського Університету, Україна за 2012 рік зайняла 102 місце серед 132 країн[1]. По-друге, це низька обізнаність людей та громадян нашої держави в своїх правах на безпечне для життя і здоров'я довкілля та обов'язках зберігати, захищати та не забруднювати і не заподіювати шкоди навколишньому довкіллю. По-третє, це роль державної політики щодо постійного інформування про стан екології, інформування громадян про їх права та обов'язки в галузі охорони довкілля, здійснення ефективних та своєчасних заходів щодо захисту та збереження довкілля тощо.

У зв'язку з цим постає досить важливе та актуальне питання щодо захисту права людини та громадянина на безпечне для життя і здоров'я довкілля, оскільки оточуюче нас навколишнє середовище відіграє чи не найважливішу роль в якості нашого життя та здоров'я. Тому, перш за все, розпочати потрібно саме з того, що кожен зобов'язаний знати як свої права, так і свої обов'язки в галузі охорони довкілля зокрема, і не лише.

Права на захист безпечного для здоров'я і життя довкілля гарантуються перш за все, Основним Законом держави – Конституцією України, де, відповідно, в ст. 50 зазначено: що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена. Що означає, що держава бере на себе гарантування права людини та громадянина на безпечне для життя і здоров'я довкілля, а також вільного доступу до інформації про стан довкілля[2]. Право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля – одне із фундаментальних і всеосяжних суб'єктивних прав людини і громадянина, що зачіпає основи життєдіяльності, пов'язані з підтримкою нормальних екологічних, економічних і естетичних умов життя. Саме тому, дане право закріплене, перш за все, в Конституції.

Оскільки право громадянина на екологічну безпеку, закріплене в статті 50 Конституції, носить абсолютний характер, то, незалежно від чинників, що призвели до його порушення, громадяни мають право на відшкодування заподіяної шкоди [3]. Правове регулювання можливості відшкодування такої шкоди є одним із важливих механізмів реалізації права громадян на безпечне довкілля та

одночасно воно виступає як самостійне їх право. Відшкодування шкоди завданої порушення права на безпечне довкілля, як зазначає Решетник Леся Петрівна, варто розглядати як складний соціально-правовий інститут, який за своєю правовою природою є поєднанням юридичної (цивільно-правової) відповідальності, яка настає у разі порушення екологічних прав протиправними, винними діями, та позитивної (соціальної) відповідальності, яка настає у випадку заподіяння шкоди природними, природо-технічними чи іншими надзвичайними подіями і явищами, і за своєю юридичною природою є заходами захисту порушених екологічних прав та реалізується шляхом застосування цих заходів [4].

По-друге, це Цивільний Кодекс України, де в ст. 293 зазначено: фізична особа має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, правона достовірну інформацію про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її збирання та поширення[5].

По-третє, це є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», де зазначено основні положення щодо того, що є об'єктом захисту, права та обов'язки, захист та відповідальність, і не лише. Відповідно до ст. 9 цього закону громадяни мають такі права:

- Безпечне для його життя та здоров'я навколишнє природне середовище;
- Об'єднання в громадські природоохоронні формування;
- Вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом;
- Участь у публічних слуханнях або відкритих засіданнях з питань впливу запланованої діяльності на навколишнє природне середовище на стадіях розміщення, проектування, будівництва і реконструкції об'єктів та у проведенні громадської екологічної експертизи;
- Подання до суду позовів до державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян про відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище;
- Оскарження у судовому порядку рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо порушення екологічних прав громадян у порядку, передбаченого законом.

Окрім цього у ст. 11 даного Закону зазначено положення щодо захисту цих прав: Україна гарантує своїм громадянам реалізацію екологічних прав, наданих їх законодавством. Порушені права громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища мають бути поновлені, а їх захист здійснюється в судовому порядку відповідно до законодавства України.

До основних обов'язків у галузі охорони навколишнього природного середовища, згідно ст. 12, відноситься:

- Берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства відповідно до вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- Здійснювати діяльність з додержання вимог екологічної безпеки, інших екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів;
- Не порушувати екологічні права і законні інтереси інших суб'єктів;
- Вносити штрафи за екологічні правопорушення;

- Компенсувати шкоду, заподіяну забрудненням та іншим негативним впливом на навколишнє природне середовище.

Цей перелік не є вичерпним, оскільки права та обов'язки у галузі охорони праці регулюють і інші нормативно-правові акти держави, зокрема: Земельний, Лісовий, Водний кодекси, Кодекс про надра, Закон України «Про охорону атмосферного повітря», «Про відходи», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» та ін.

Екологічні права громадян забезпечуються:

- Проведення широкомасштабних державних заходів щодо підтримання, відновлення і поліпшення стану навколишнього природного середовища;

- Обов'язком центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій здійснювати технічні та інші заходи для запобігання шкідливому впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, виконувати екологічні вимоги при плануванні, розміщенні продуктивних сил, будівництві та експлуатації об'єктів економіки;

- Участь громадських організацій та громадян у діяльності щодо охорони навколишнього природного середовища;

- Здійснення державного та громадського контролю за додержанням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

- Компенсацією в установленому порядку шкоди, заподіяної здоров'ю і майну громадян внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

- Невідворотністю відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

- Створенням та функціонуванням мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації;

Діяльність, яка перешкоджає здійсненню права громадян на безпечне навколишнє природне середовище та інших їх екологічних прав, підлягає припиненню. Порушення законодавства України про охорону навколишнього природного середовища несе за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільну і кримінальну відповідальність.

Для захисту своїх прав на безпечного для здоров'я і життя довкілля громадяни мають право на такі дії:

- Звернення за захистом своїх прав до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (гарантується ст. 55 Конституції України);

- Запит про надання певної екологічної інформації (гарантується ст. 34 Конституції України та Законом України «Про інформацію»);

- Подання заяви про порушення господарюючим суб'єктом норм екологічного права (гарантується Законом України «Про основні засади державного нагляду у сфері господарської діяльності»);

- Звернення до Конституційного Суду (гарантується ст. 147 Конституції України);

- Захист своїх прав у судовому порядку (гарантується різними нормативно-правовими актами держави).

Отже, підводячи підсумок, ми бачимо, що держава на правовому рівні гарантує права людей та громадян на безпечне для здоров'я і життя довкілля низкою нормативно-правових актів, і перш за все, це положення зазначено в

Конституції України. Окрім цього, держава забезпечує можливість використання своїх прав на безпечне для здоров'я і життя довкілля на практиці, створюючи певні установи з метою нагляду та контролю як з боку держави, так і з боку громадян, можливість звернення до різних підприємств, установ та організацій з метою отримання екологічної інформації, повідомляти про порушення даного права у відповідні установи, а також забезпечує як на правовому, так і на практичному рівні захист цих прав у судовому порядку.

Гарантування та забезпечення державою цього права є вкрай важливим на сьогоднішній день, адже Україна, з огляду на сучасний стан справ у сфері охорони навколишнього природного середовища та як майбутній член ЄС, повинна не лише забезпечувати саме право, а й ефективно його забезпечувати на практиці.

Список використаних джерел та літератури:

1. В екологічному рейтингу Україна 102 серед 132 країн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ecoclubua.com/2012/01/v-ekologichnomu-rejtynhu-ukrajina-102-sered-132-krajn/>
2. Конституція України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Решетник Л.П. Відшкодування шкоди, заподіяної порушенням екологічних прав громадян: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.06. – Х., 2005. – С. 10.
4. Решетник Л.П. Відшкодування шкоди, заподіяної порушенням екологічних прав громадян: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.06. – Х., 2005. – С. 11.
5. Цивільний Кодекс України: – К.: Велес, 2012. – 304 с.